

Rezultati pokusnog istraživanja prapovijesnoga groblja Glavičice i Draganje u Dolini 2009.

The Results of Trial Excavations at the Prehistoric Cemeteries Glavičice and Draganje in Dolina in 2009

Daria Ložnjak Dizdar
Marija Mihaljević
Marko Dizdar

Primljeno/Received: 08.03.2010.
Prihvaćeno/Accepted: 20.04.2010.

Radi prikupljanja novih spoznaja o kasnome brončanom i željeznom dobu u Posavini, započelo se s pokusnim istraživanjima nalazišta u Dolini, koja se na osnovi dosad prikupljenih slučajnih nalaza pripisuju grupi Donja Dolina-Sanski Most. Na položaju Babine grede nalazi se naselje na kojem su prikupljeni brojni keramički ulomci koji se mogu datirati 11 – 7. st. pr. Kr. Sjeverozapadno od naselja, na položaju Glavičice, nalazi se skupina tumula između kojih je istražen tumul 8 u kojem su izdvojena dva nasipa, svaki s po jednim paljevinskim grobom. Ispod gornjeg nasipa nalazio se grob 1 koji se, s obzirom na nalaze spaljenih brončanih predmeta koji pripadaju dijelu nošnje, može pripisati pokopu ženske osobe. U grobu 2, koji se nalazio ispod donjeg nasipa tumula, pronađena je brončana igla s ukrašenim vratom za koju se analogije nalaze na naselju u Donjoj Dolini gdje je datirana u fazu Ic, odnosno u fazu 1 (Ha B3). U grobu su pronađeni i ulomci keramičke posude s bogatim urezanim i bijelom inkrustiranim ukrasom, za koje se usporedbe pronalaze u srednjobosanskoj grupi te na istoku, u donjem Podunavlju u tzv. Basarabi stilu. Oba groba iz tumula 8 pripadaju početku starijega željeznog doba te ga prikazuju kao jedan od najstarijih dosad poznatih pokopa pod tumulom u sjevernoj Hrvatskoj. U blizini tumula pretpostavljeno je i postojanje ravnih grobova, zbog čega je pokusno istražen stotinjak metara udaljen položaj Draganje, na kojem je pronađen ravan paljevinski grob koji se vjerojatno može datirati u mlađu fazu kulture polja sa žarama. Sva spomenuta nalazišta u Dolini, pokusnim iskopavanjima tijekom nekoliko godina, mogu ponuditi spoznaje o početku nove civilizacijske epohe koju je obilježila pojava predmeta izrađenih od željeza, uza što se povezuju društvene i ekonomske promjene što se dijelom izražavaju u početku pokopavanja istaknutih pojedinaca pod tumulima. S obzirom na važnost naselja i groblja u susjednoj Donjoj Dolini, i na sjevernoj strani rijeke Save moralo je postojati odgovarajuće naselje preko kojeg se odvijala intenzivna trgovina kao i razmjena ideja i dobara između jugoistočnoalpskog prostora s Podunavljem te zapadnog Balkana i južne Panonije.

Ključne riječi: Dolina, groblje, kasno brončano doba, starije željezno doba, tumuli, ravno groblje, Posavina, grupa Donja Dolina-Sanski Most, nošnja

Key words: Dolina, cemetery, Late Bronze Age, Early Iron Age, tumuli, flat burials, Posavina, Donja Dolina-Sanski Most Group, costume

U svrhu definiranja protopovijesnih kulturnih pojavnosti rasprostranjenih u Posavini, 2009. godine započelo se s pokusnim iskopavanjima nalazišta u Dolini koja je smještena neposredno uz lijevu obalu rijeke Save (općina Vrbje, Brodsko-posavska županija). Pokusna iskopavanja poduzeta su na nalazištima Dolina-Glavičice i Dolina-Draganje, kako bi se prikupile nove spoznaje o nizu procesa koji su se tijekom kasnoga brončanoga i željeznog doba odvijali na prostoru Posavine kojom se odvijala intenzivna razmjena dobara, ljudi i ideja između jugoistočnoalpskog prostora s Podunavljem te zapadnog Balkana i južne Panonije.¹

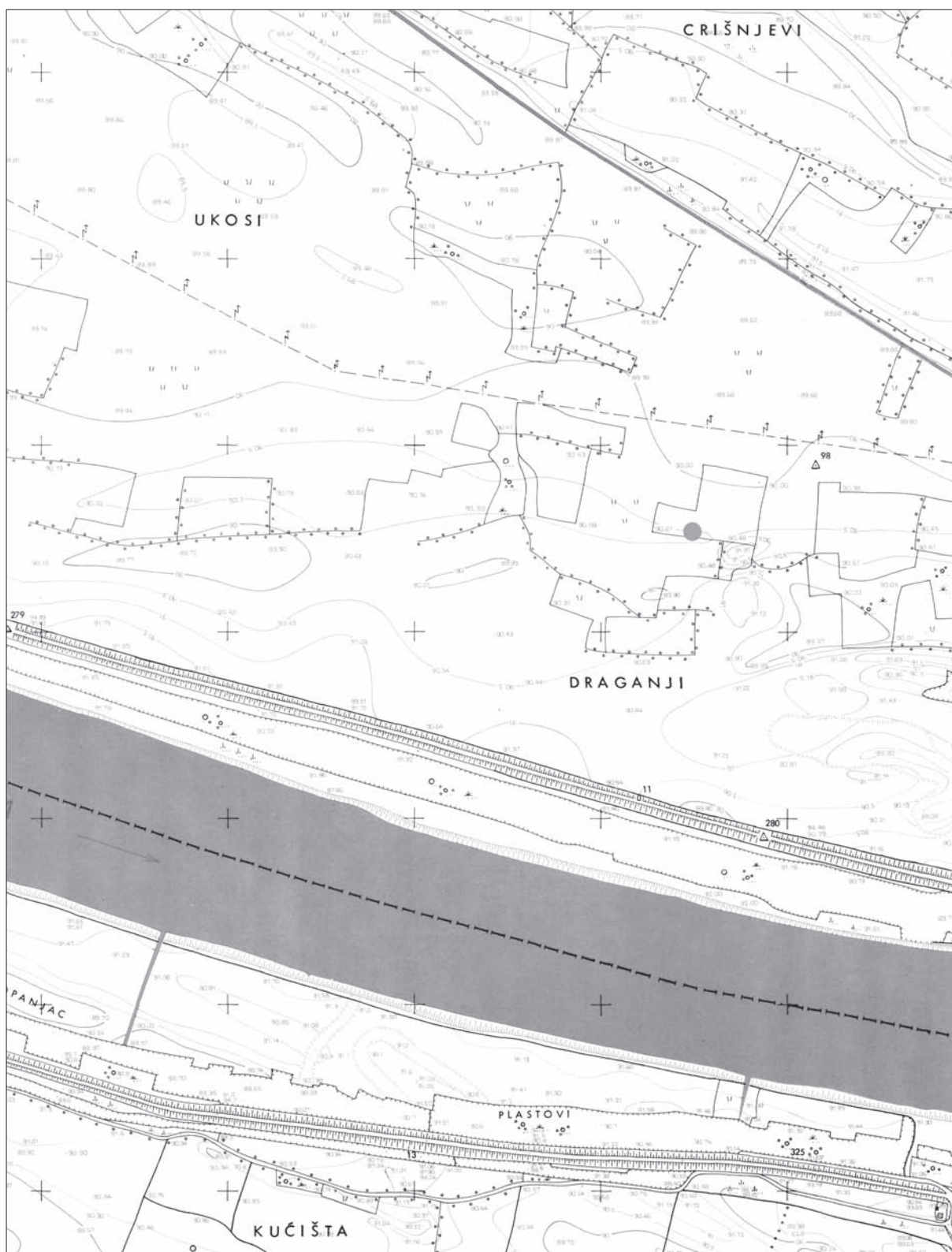
Znatan dio slučajnih nalaza iz Doline ukazuje na postojane iznimno važnih nalazišta iz kasnoga brončanoga i željeznog doba, koja se mogu pripisati kako naseobinskom kontekstu, tako i nalazima koji ukazuju na prisutnost grobova. Najveći dio

nalaza potječe iz iskopa zemlje za obnovu savskog nasipa (tzv. pozajmišta), koja se nalaze na nekoliko položaja zapadno od Doline. Također, dio nalaza prikupljen je tijekom niskog vodostaja rijeke Save, što ukazuje na mogućnost kako navedeni nalazi potječu iz vremena izgradnje nasipa ili je tok rijeke Save uništio onaj dio nalazišta smješten bliže rijeci, odakle su nalazi potom dospjeli u savsko korito.

Na osnovi prikupljenih spoznaja i obilaska terena na položaju Babine grede, na blago povišenoj i izduženoj gredi, dužine gotovo 1 km, položeno je naselje koje je okruženo niskim i vodoplovnim područjem, posebno sa sjeverne strane. Sjeverozapadno od naselja, u njegovoj neposrednoj blizini, na položaju Glavičice zasad je geodetski dokumentirano 13 vidljivih tumula, iako je njihov broj znatno veći, budući da se nalaze na nekad intenzivno obradivom zemljištu te su primjetni samo u proljeće nakon oranja. Njihova se dokumentacija kao i položaja naselja planira provesti tijekom idućih godina.

S obzirom na rezultate posljednjih istraživanja na jugoistočnoalpskom području, između i u neposrednoj blizini tumula pretpostavlja se i postojanje ravnih grobova, zbog čega se

¹ Istraživanja su provedena u razdoblju od 31. svibnja do 9. lipnja 2009. u suradnji Gradskog muzeja Nova Gradiška i Instituta za arheologiju. Financijska sredstva osiguralo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta putem znanstvenog projekta "Razvoj i mobilnost protopovijesnih zajednica naseljenih na tlu kontinentalne Hrvatske": 197-1970685-0711.

Karta 1 Položaj tumula 8 na groblju Glavičice u Dolini.

Map 1 Location of tumulus 8 at the Glavičice cemetery in Dolina.

dio istraživanja usmjerava i na iskopavanje dostupnih površina zapadno od naselja. Ipak, potpuniji rezultati mogu se očekivati tek nakon tri do četiri sezone istraživanja, kada će biti prikupljeno više pokretnih nalaza, odnosno spoznaja o položaju grobova te njihovom odnosu prema pripadajućem naselju kao i njihova kronološka pozicija unutar postojeće periodizacije kulturne grupe Donja Dolina-Sanski most (Marić 1964; Čović 1987), kojoj nalazišta oko Doline vjerojatno pripadaju.

U pokusnim istraživanjima 2009. godine u Dolini poduzeto je istraživanje tumula 8 na položaju Glavičice te sondiranje

položaja Draganje koje se nalazi stotinjak metara zapadnije od tumula, gdje se na osnovi površinskih nalaza očekivalo otkriće ravnih grobova (Karta 1). U iskopavanjima tumula 8 istražena je površina od 283 m², dok je na položaju Draganje istražena sonda 1 dimenzija 23,50 x 5,00 m, odnosno površina od 117,5 m². U pokusnim iskopavanjima 2009. godine u Dolini ukupno je istraženo 400,5 m².

Glavičice-tumul 8

Tumul 8 nalazi se sjeverozapadno od naselja na Babinoj

Sl. 1 Glavičice – tumul 8 prije istraživanja (snimio: D. Strešnjak).

Fig. 1 Glavičice – tumulus 8 before excavations (photo: D. Strešnjak).

gredi, gotovo u središnjem dijelu dosad zabilježene skupine tumula koja se rasprostire u dužinu od oko 200 m. S obzirom na promjer 16 – 17 m, tumul 8 pripada skupini tumula manjih dimenzija (sl. 1), a nalazi se neposredno sa zapadne strane najvećeg tumula na kojem se danas nalazi seosko groblje. S obzirom da je tumul smješten u središnjem dijelu skupine, njegovo istraživanje moglo bi ponuditi neke prostorno-kronološke pokazatelje glede trajanja običaja pokapanja pod tumulima kao i provjeru hipoteze o tome pripadaju li tumuli u Dolini samo ukopima istaknutih pripadnika zajednice, dok se ostatak populacije istodobno pokopavao na ravnom groblju. Oblik i visina tumula pokazuju kako se on nekada nalazio na obradivom zemljištu sa slojem humusa čija debljina raste prema rubovima, što svjedoči kako je s vremenom došlo do snižavanja njegove izvorne visine te akumuliranja zemlje uz vanjske rubove. Ispod humusa izdvojen je tzv. gornji nasip tumula od svijetlosmeđe zemlje na čijem su vrhu, u neposrednoj blizini središta tumula, pronađeni ostaci dijela ljudske lubanje. Također, ostaci ljudskih kostiju pronađeni su i na zapadnom rubu tumula. Nalazi kostiju ukazuju na moguće postojanje mladih kosturnih grobova koji su bili ukopani u prvi nasip tumula, koji su obradom zemljišta uništeni. S obzirom da

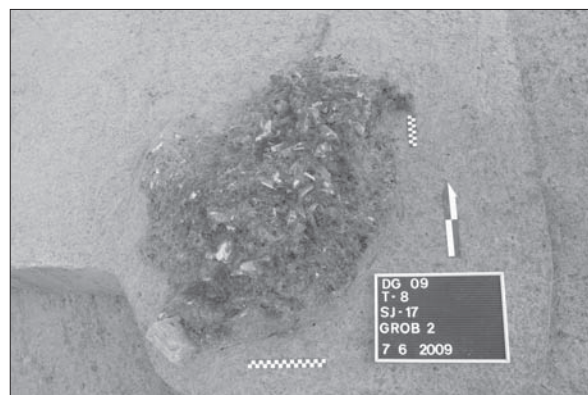
uz kosti nisu pronađeni nikakvi nalazi, nije moguće odrediti njihovu vremensku pripadnost. Također, u nasipu su pronađeni i pojedinačni ulomci keramike i životinjskih kostiju koji ukazuju na prikupljanje zemlje negdje u blizini tumula, gdje su vjerojatno postojali stariji tragovi naselja ili groblja.

Ispod gornjeg nasipa tumula, gotovo u njegovoj sredini, pronađen je grob sa spaljenim ostacima pokojnice – grob T. 8/1, koji su položeni na hrpicu na kojoj se nalaze i brojni ulomci brončanih predmeta, što su kao dio njezine nošnje spaljeni s njom. Ipak, prepoznaju se ulomci fibule te vjerojatno dijelovi brončanih narukvica/nanogvica kao i male zakovice s polukuglastom glavicom. U središtu hrpice nalazi se vrč s ručkom te s okomitim kaneliranim trbuhom (sl. 2). Ispod donjeg nasipa tumula od sivosmeđe zemlje, također gotovo u središnjem dijelu, pronađen je grob sa spaljenim ostacima pokojnika – grob T. 8/2. Hrpica spaljenih ostataka pokojnika dosta je kompaktna i protezala se u smjeru JZ – SI, što ukazuje kako je vjerojatno bila položena u tkaninu ili kožu (sl. 3). S južne strane kostiju pronađena je veća brončana igla s poprečno ukrašenim vratom te s manjim profilacijama na vrhu, koja je možda zatvarala organski materijal u kojem su se spaljene kosti nalazile. Sa spalje-

Sl. 2 Šalica u grobu 1 tumula 8 (snimio: M. Vojtek).

Fig. 2 Cup in grave 1 of tumulus 8 (photo: M. Vojtek).

Sl. 3 Grob 2 tumula 8 (snimio: M. Vojtek).

Fig. 3 Grave 2 of tumulus 8 (photo: M. Vojtek).

Sl. 4 Draganje – grob 1 (snimio: D. Strešnjak).

Fig. 4 Draganje – grave 1 (photo: D. Strešnjak).

nim kostima pronađeni su i ulomci posude crvenkaste boje, koja je ukrašena cik-cak i okomitim urezanim linijama, ispunjenim bijelom inkrustacijom. Među spaljenim kostima nalazi se i dosta gara s lomače. U sjeveroistočnoj četvrtini, malo podalje od hrpice spaljenih ostataka pokojnika, pronađeni su zdjela zaobljenog tijela i uvučenog ruba te manji lonac zaobljenog tijela s ručkom na vratu. Sjeverno od hrpice spaljenih kostiju izdvojene su rupe od stupova koje možda ukazuju na postojanje vanjske oznake groba. Također, u gornjem dijelu donjeg nasipa pronađeni su ulomci brončanih predmeta koji ukazuju na dopremu zemlje za nasipavanje iz neposredne blizine tumula. Na razini groba 2, u sjeveroistočnoj četvrtini izdvojena je ovalna površina zapečene zemlje koja možda ukazuje na položaj spališta.

Draganje

Stotinjak metara zapadnije od skupine tumula, na položaju Draganje istražena je sonda 1 koja je dijelom zahvatila manje uzvišenje na kojem su prikupljeni ulomci keramike i spaljenih kostiju što su ukazivali na postojanje ravnih grobova. U sjevernom dijelu sonde pronađen je grob 1 sa spaljenim ostacima pokojnika položenim u raku pravokutnog oblika i zaobljenih uglova, dimenzija 1,60 x 1,45 m (sl. 4). Zbog nekadašnje obrade zemljišta sačuvano je samo dno groba s ulomcima keramičkih posuda – loncem zaobljenog tijela i vodoravno fazetiranog ruba te zdjela zaobljenog tijela koja ima uvučeni i vodoravno fazetirani rub. Na osnovi pronađenih nalaza može se pretpostaviti kako se radi o grobu iz mlađe faze kasnoga brončanog doba. U sondi su izdvojeni i manji ukopi s rijetkim nalazima keramičkih ulomaka koji možda pripadaju ostacima starijih ili mladih naselja ili uništenim grobovima.

U pokusnim istraživanjima nalazišta Glavičice i Draganje u Dolini zabilježeni su rezultati koji će pridonijeti boljem razumijevanju završetka kasnoga brončanog te početka starijega željeznog doba u Posavini koja, prema dosad rijetkim pojedinačnim nalazima, pripada kulturnoj grupi Donja Dolina-Sanski most (Čović 1987). O važnosti naselja u Dolini, koje se nalazilo na položaju Babine grede, svjedoči njegova veličina te na površi-

nama oranica prikupljeni brojni keramički ulomci koji se mogu datirati 11 – 7. st. pr. Kr., iako su vjerojatno mogući i nalazi mladih keramičkih oblika. Naselje na Babinim gredama također je, kao i susjedno naselje u Donjoj Dolini na desnoj obali rijeke Save, predstavljalo istaknuto naselje u mreži komunikacija koje su prolazile Posavinom. Na postojanje tragova ranijeg naseljanja ukazuju nalazi mikrolita. Ipak, pouzdanije stratigrafske pokazatelje te vremenski okvir naselja mogu dati samo pokusna iskopavanja.

Sjeverozapadno od naselja nalazi se skupina zemljanih tumula – Glavičice, što se rasprostiru u dužinu od stotinjak metara. Dio tumula nalazi se na površinama koje se intenzivno obrađuju te su danas znatno sniženi, gotovo do razine okolnog tla, dok su bolje sačuvani ostali tumuli koji se nalaze u neprohodnoj šikari. Iako je broj tumula znatan, prema veličini i dugotrajnosti naselja može se pretpostaviti i postojanje ravnih grobova s paljevinskim i kosturnim pokopima koji su raniji, istodobni te mladi od pokopavanja pod tumulima koje je karakteristično za jugoistočnoalpski i zapadnopanonski prostor od početka 8. do sredine 6. st. pr. Kr. Tumuli se spominju na području Posavine na istok sve do Vrbanje (Vinski, Vinski-Gasparini 1962: 271), no ni jedan od njih nije bio predmetom istraživanja. Najbližu usporedbu zasad predstavljaju istraženi tumuli u Kaptolu u Požeškoj kotlini (Vinski-Gasparini 1987; Potrebica 2002). S druge strane, susjedno groblje u Donjoj Dolini je ravno biritualno groblje što je, uz veličinu i trajanje naselja na Babinim gredama, još jedan razlog postojanja ravnoga groblja koje se vjerojatno nalazi u neposrednoj blizini tumula.

Istraživanje tumula 8 na Glavičicama s dva nasipa i dva paljevinska groba predstavlja važno otkriće, kako s gledišta proučavanja pogrebnih običaja u Posavini, tako i za kronološko određenje prikupljenih nalaza unutar izdvojene grupe Donja Dolina-Sanski Most. Na donji nasip, uz koji se povezuje grob T. 8/2, nasipan je gornji nasip od svijetlosmeđe zemlje, uz koji se povezuje grob T. 8/1. U grobu T. 8/2 pronađena je brončana igla s ukrašenim vratom za koju se analogije nalaze na susjednom naselju u Donjoj Dolini, gdje je datirana u fazu Ic (Marić

1964: 31, T. V: 7), odnosno u fazu 1 (Čović 1987: 238), koja se povezuje s fazom Ha B3, odnosno 8. st. pr. Kr., što tumul 8 prikazuje kao jedan od najstarijih dosad poznatih pokopa pod tumulom u sjevernoj Hrvatskoj. Jedina prava kronološka poveznica je u groblju na Budinjaku na Žumberku. Razlika je što se tu spaljeni ostaci pokojnika položeni u keramičke posude-urne (Škoberne 1999: 21). U grobu T. 8/2 pronađeni su i ulomci keramičke posude s bogatim urezanim i bijelom inkrustiranim ukrasom za koje se usporedbe mogu pronaći u okviru srednjobosanske grupe te na istoku u donjem Podunavlju u tzv. Basarabi stilu (Čović 1987: 237, 277, T. XXIV: 8–10). Tako ukrašene posude pronađene su na gradini u Zecovima, u stratumu II iz 8. st. pr. Kr. (Čović 1965: 37–39, T. I: 3, T. II: 1, 7) te u naselju Kopilo kod Zenice u horizontu iz kasnoga brončanoga i ranoga željeznog doba (Kopilo II) (Gavranović 2007: 54–56, Abb. 15, 3, 5). Mlađi grob T. 8/1, koji vjerojatno pripada pokopu ženske osobe, sadržavao je brojne ulomke brončanih predmeta koji su spaljivanjem s pokojnicom, kao dio njezine nošnje, najvećim dijelom izgubili svoj izvoran oblik. Ipak, mogu se prepoznati dijelovi brončane fibule čiji tip se sa sigurnošću ne može odrediti prije provedenog postupka konzervacije. Usporedbe za vrč s okomito kaneliranim trbuhom dokumentirane su na području rasprostiranja daljske grupe u hrvatskom Podunavlju u II. keramičkom horizontu (Metzner-Nebelsick 2002: Abb. 75, 18–19). Šalice kaneliranog trbuha s ručkom koja nadvisuje rub pronađene su i u obližnjoj Donjoj Dolini kao karakteristični objekti faze IIa prema Z. Mariću (Marić 1964: T. VIII, 5). Dakle, oba groba iz tumula 8 pripadaju početku starijega željeznog doba, danas još uvijek slabo poznatom na području sjeverne Hrvatske.

Naselje na Babinim gredama kao i groblje pod tumulima Glavičice te ravno groblje na Draganjama, pokusnim iskopavanjima tijekom nekoliko sezona mogu ponuditi spoznaje koje će unijeti više svjetla u početak nove civilizacijske epohe, koju je obilježila pojava predmeta izrađenih od željeza, uza što se povezuju društvene i ekonomske promjene što se dijelom izražavaju u početku pokopavanja istaknutih pojedinaca pod tumulima. S obzirom na važnost naselja i groblja u susjednoj Donjoj Dolini, i na sjevernoj strani rijeke Save moralo je postojati odgovarajuće naselje preko kojeg se odvijala intenzivna trgovina kao i razmjena ideja i dobara, kako s Balkana prema sjeveru, tako i u smjeru zapad-istok. U što boljem razumijevanju tog procesa od velike su važnosti upravo rezultati pokusnih istraživanja groblja u Dolini.

Literatura

- Čović, B. 1965, Uvod u stratigrafiju i hronologiju praiistorijskih gradina u Bosni, *Glasnik Zemaljskog Muzeja*, NS XX, 27–145.
- Čović, B. 1987, Grupa Donja Dolina-Sanski most, in: *Praistorija jugoslovenskih zemalja V*, A. Benac (ed.), Sarajevo, 232–291.
- Gavranović, M. 2007, Keramik mit Basarabi und basarabi-artiger Ornamentik in Bosnien, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, XXXVII/34, 35–67.
- Marić, Z. 1964, Donja Dolina, *Glasnik Zemaljskog Muzeja*, NS XIX, 5–128.
- Metzner-Nebelsick, C. 2002, *Der «Thrako-Kimmerische» Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien*, Vorgeschichtliche Forschungen Band 23, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf.
- Potrebica, H. 2002, Istraživanje nekropole pod tumulima iz starijega željeznog doba na nalazištu Gradci kod sela Kaptol, *Opuscula Archaeologica*, Vol. 26, 331–339.
- Škoberne, Z. 1999, *Budinjak, Kneževski tumul*, izdanje Muzeja grada Zagreba, Zagreb.
- Vinski, Z., Vinski-Gasparini, K. 1962, O utjecajima istočno-alpske halštatske kulture i balkanske ilirske kulture na slavonsko-sremsko Podunavlje, *Arheološki radovi i rasprave*, br. 2, 263–293.
- Vinski-Gasparini, K. 1987, Grupa Martijanec-Kaptol, in: *Praistorija jugoslovenskih zemalja V*, A. Benac (ed.), Sarajevo, 182–231.

Summary

With the aim of defining protohistoric cultural phenomena in Posavina, in 2009 trial excavations began at the site in Dolina (Vrbe Municipality, County of Slavonski Brod and Posavina) in order to find out more about a series of processes that were occurring at the mentioned territory in the course of the Late Bronze Age and Iron Age, as intensive exchange of goods, people and ideas took place between the south-eastern Alpine region and the Danube region on the one hand, and between west Balkan and southern Pannonia on the other hand. In the course of the excavations it is expected to collect moveable finds, as well as facts on the location of the graves and their relationship towards the corresponding settlement, as well as their chronological position within the existing periodization of the cultural group Donja Dolina–Sanski Most (Marić 1964; Čović 1987), to which the sites around Dolina belong. The excavations were conducted in co-operation between the Nova Gradiška Town Museum and the Institute of Archaeology. Financing was provided by the Ministry of Science, Education and Sports within the Scientific Project The Development and Mobility of Protohistoric Communities Settled on the Territory of Continental Croatia: 197-1970685-0711.

On the basis of the past field surveys and individual finds, at the site Babine Grede, on a slightly elevated and prolonged traverse – almost 1 km long – a settlement is situated, surrounded by often flooded lowlands. Northwest of the settlement, at the site called Glavičice, up to the present day 13 tumuli have been documented, although this number is significantly high in view of the fact that they are situated on a once intensively cultivated land. Next to the tumuli the existence of flat graves is assumed. In the course of the trial excavations of 2009, a total of 8 tumuli were explored at the Glavičice site, while the Draganje site, approximately a hundred metres west of the tumuli where on the basis of surface finds the discovery of flat graves was expected, was trial-trenched (Map 1).

Glavičice - Tumulus 8

Tumulus 8 has a diameter of 16-17 m and it belongs to a group of tumuli of smaller dimensions (Fig. 1). Under the upper layer of the tumulus, almost in its centre, grave T 8/1 was found with incinerated remains of a deceased woman. The remains were piled up together with fragments of bronze artefacts which were incinerated along with the woman as part of her costume. However, fragments of a needle and probably parts of bronze armlets/anklets as well as of a small rivet with a hemispheric head can be recognized. In the centre there is a jug with a grip and with a vertically cannelured belly (Fig. 2). Under the bottom layer of the tumulus, also almost in its central part, grave T 8/2 with incinerated remains of a deceased person was found. The pile of incinerated remains of the deceased is rather compact, which suggests that it must have been laid in a textile or leather cloth (Fig. 3). South of the bones, a larger bronze pin was found with diagonally ornamented neck and smaller profilations at the top. The pin might have closed the organic material in which the bones were kept. Along with incinerated bones, fragments of a reddish vessel were found, which was decorated with zigzag and vertical curved lines filled with white incrustation. In the north-eastern quadrant, a bit further from the incinerated remains of the deceased, a bowl with a round body and an indented edge, and a smaller pot with a round body with a grip on the neck were found. At the level of grave 2, in the north-eastern quadrant, an oval surface of burned earth stands out that might suggest the spot where incinerations used to take place.

Draganje

About a hundred meters west of the tumuli group, at the site of Draganje, trench 1 was explored which partly encompassed a smaller elevation on which fragments of pottery and incinerated bones were collected that suggest the existence of flat burials. In the northern part of the trench, grave 1 was found with incinerated remains of a deceased, laid in a rectangular pit with rounded corners (Fig. 4). Only the bottom of the grave was preserved with fragments of ceramic vessels – a pot with a round body and a horizontally faceted edge, and a bowl with a rounded body and an indented and horizontally faceted edge. The finds suggest that the grave is from the early stage of the Late Bronze Age.

Trial excavations at the sites of Glavičice and Draganje in Dolina contribute to a better understanding of the end of the Late Bronze Age and the beginning of the Early Iron Age in Posavina, a region which, according to the existing sporadic individual finds, belonged to Donja Dolina–Sanski Most cultural group. The significance of the settlement in Dolina is testified by numerous surface finds collected in fields – ceramic vessel fragments that can be dated between 11th and 7th centuries BC, even though finds of earlier pottery forms are probably not excluded either. More reliable stratigraphic indices can only be brought about by trial excavations.

The excavation of tumulus 8 at Glavičice with two dikes and two incineration burials represents a significant discovery, not only from the aspect of the study of burial rites in Posavina, but also for a chronological determination of the finds collected within the Donja Dolina–Sanski Most group. In the bottom grave T. 8/2 a bronze pin with an ornamented neck was found, analogies of which are found in the neighbouring settlement in Donja Dolina, where it was dated in stage Ic (Marić 1964: 31, T. V: 7) or stage 1 (Čović 1987: 238) which is associated with stage Ha B3. In the grave, fragments of a ceramic vessel were also found with richly curved and white incrustated decoration. Analogies are found within the central Bosnian group and in the east in the Lower Danube region in the so-called Bassarabian style. The younger grave T. 8/1 contained numerous fragments of bronze artefacts which mostly lost their original shape

as they were incinerated with the deceased female as part of her costume. Analogies for a jug with a vertically cannellured belly were documented on Dalj group sites. The settlement on Babine Grede as well as the Glavičice cemetery with tumuli and the Draganje flat burials, i.e. several seasons of trial excavations on these sites, may bring about facts that will bring more light into the beginning of a new civilisation era characterized by the appearance of iron artefacts, with which social and economic changes are linked that are partly evident in the beginning of burying prominent individuals in tumuli. Bearing in mind the significance of settlements and cemeteries in the neighbouring Donja Dolina, there must have been a corresponding settlement also on the northern bank of the Sava River, through which intensive trade and exchange of ideas and goods between the east Alpine region and the Danube region, as well as between western Balkans and southern Pannonia took place.

1. Sotin - Jaroši
2. Slavonski Brod - Galovo
3. Crikvari - crkva sv. Lovre
4. Slatina - Bobovište
5. Slatina - Turbina
6. Zvonimirovo - Veliko polje
7. Suhopolje - Kliškovac
8. Dolina - Glavičice; Dolina - Draganje
9. Torčec - Cirkvišće
10. Pakleni otoci - Soline
11. Ivanec - crkva sv. Ivana Krstitelja
12. Lopar - Podšilo
13. Crikvenica - Igralište